



Mooiste vondst uit de collectie van Archeologie: Schildfoedraal

Deborah Paalman

Nergens in Europa is zo'n uniek stuk middeleeuws leer gevonden als in 1997 op het Statenplein in Dordrecht. De ronde lap met een doorsnede van 52 cm is versierd met jacht- en fabeldieren. Archeologisch gezien zette deze vondst Dordrecht op de kaart!

In één van de houten huizen in de ambachtswijk die zich in de 13e/14e eeuw ter plaatse van het huidige Statenplein bevond, was waarschijnlijk de werkplaats van een leerbewerker gevestigd. Er werd een enorme hoeveelheid leer aangetroffen: 35 zwaardscheden, 200 versierde mes- en dolkscheden en honderden schoenen. Om nog maar te zwijgen van afsnijdsels en versleten zolen. Dat de leerbewerkers van Dordrecht geen amateurs waren, blijkt wel uit de fraai versierde ronde lap leer. Het voorwerp wordt voorlopig gedateerd omstreeks 1300. Maar naspeuringen in binnen- en buitenland leverden vooralsnog geen vergelijkbare voorwerpen op. Dat maakt het moeilijk de juiste functie vast te stellen.

Als we goed kijken, zien we in de buitenste cirkel van het leer 5 inkepingen. Hierdoor kon een touw of riem worden gehaald. Ook is de rand voorzien van splitten, wat erop wijst dat deze naar beneden gebogen is geweest, alsof het ergens op of omheen heeft gezeten. We denken daarom dat het misschien een foedraal (beschermhuls) van een klein ceremonieel schild was. Of was het de hoes van een middeleeuws muziekinstrument, of gewoon een deksel van een ronde doos? Wie nog meer ideeën heeft mag het de redactie laten weten!¹

Om de versieringen te kunnen beschrijven is de lap opgedeeld in kwadranten.²

- A1: het naar rechts kijkende dier lijkt nog het meest op een hond of een wolf, klaar om te springen. Dit is het enige dier waarbij tanden in de bek zijn te onderscheiden, evenals een naar buiten hangende tong.
- A2: een naar rechts kijkende gevleugelde draak op twee poten, met een loofachtige staart. Het dier lijkt te lachen.
- A3: een ongevleugelde draak op twee poten, met een loofachtige staart.
- B1: een naar rechts springend hert.

Het dier draagt een gewei.
B2: een springende hond.
De voorpoten zijn niet afgewerkt.
B3: ook dit lijkt een hertachtig dier, gezien de tekening achter zijn oren, maar het zou ook een haas kunnen zijn.

- C1: u moet het tijdschrift misschien even draaien, maar deze afbeelding is het meest interessant. Het lichaam doet sterk denken aan dat van een leeuw met opgeheven staart. Zelfs de pose van de rechter voorpoot is niet ongebruikelijk bij afbeeldingen van leeuwen in heraldische vorm. Daar waar de kop van het dier te verwachten zou zijn, is echter de torso van een naar links gaande ridder weergegeven. De ridder is afgebeeld met schild en een pothelm, voorzien van een kijkgleuf. Een onzichtbare hand houdt een zwaard vast. Het lijkt een middeleeuwse variant van een centaur (half mens half paard).
 - C2: een achteromkijkende gevleugelde draak op twee poten.
 - C3: een naar rechts kijkende gevleugelde (lachende) draak op twee poten.
- We hebben dit draakje voor de aardigheid 'Malfidus' genoemd.³
- D1: een fabeldier dat het meest

lijkt op een eenhoorn. Het dier heeft twee achterpoten, waarvan één een opvallende klauw vertoont. Op het hoofd draagt het dier schijnbaar een hoorn.
D2: waarschijnlijk een hond of een kat. Het dier heeft een lange, naar achter gerichte staart en relatief kleine oren.
D3: waarschijnlijk een haas. De oren zijn langer dan bij afbeelding D2.

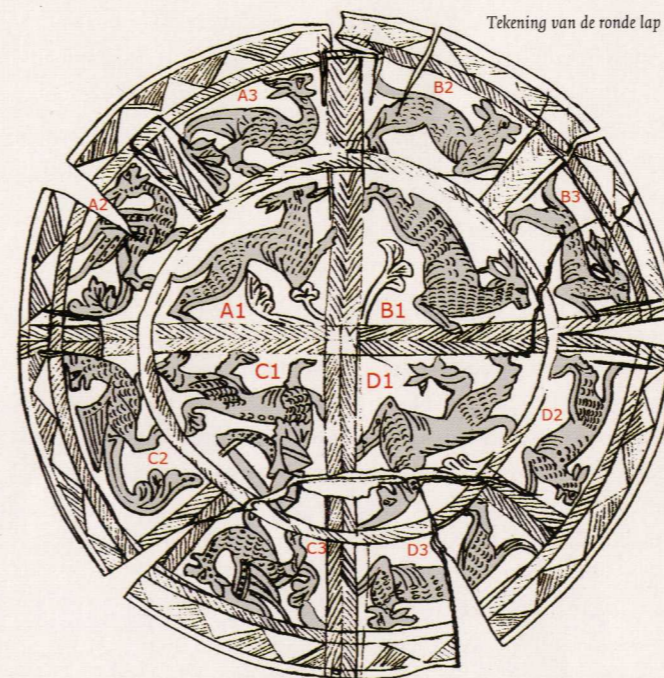
Op de lap leer bevinden zich dus afbeeldingen die toespelingen maken op de jacht (hondachtigen, hazen, herten) en op fabeldieren (de draken, de eenhoorn en de middeleeuwse centaur). Mogelijk hoort dit voorwerp thuis in een ridderlijke context. In dat geval is het misschien een foedraal van een klein schild. Maar dergelijke dieren kwamen ook in monastieke context voor, in abdijen en kloosters. Daar zijn ze vaak terug te vinden als versiering op vloertegels. Het lachende draakje lijkt de draak te steken met ons. Hij vertelt zijn geheim voorlopig niet...

¹ monarch@dordrecht.nl

² Beschrijving kwadranten: J.P.C.A. Hendriks.

³ Naar 'Draco Malfidus', een personage uit de boeken over de tovenaars Harry Potter.

Tekening van de ronde lap leer, verdeeld in kwadranten.



Malfidus.



Middeleeuwse huisplattegronden, opgegraven op het Statenplein (1997). Over de plattegronden heen zijn houten huizen getekend, zoals het ooit misschien was aan de Kromme Elleboog.